

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ: «Η πολιτική σημασία και αναγκαιότητα, αλλά και οι συνέπειες της χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στη δημόσια σφαίρα.

Μαρία Γκασούκα

Ομότιμη Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στο πλαίσιο του γλωσσικού σεξισμού επισημαίνεται αφενός ο αναχρονιστικός, ιεραρχικός τρόπος με τον οποίο ορίζονται, αναφέρονται ή/και αποσιωπούνται οι γυναίκες, αφετέρου ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιούνται οι κυρίαρχες γλωσσικές στρατηγικές κατά την έμφυλη αλληλεπίδραση. Παρά τις όποιες επιμέρους εκτιμήσεις, θα συμφωνήσουμε πως:

- Ο λόγος και η γλώσσα απηχούν ιεραρχημένες, εξουσιαστικές, κοινωνικές πραγματικότητες και συντελούν στην ανάπτυξη έμφυλων ανισοτήτων και διακρίσεων.
- Η γλώσσα και ο τρόπος με τον οποίο αναφέρεται στις οντότητες του κόσμου αλληλεπιδρούν με τον τρόπο με τον οποίο αυτός ο κόσμος γίνεται αντιληπτός.
- Στο πλαίσιο του λόγου και της γλώσσας αναπαράγεται και διαιωνίζεται, ανάλογα με τις ιστορικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες, το πλέγμα των κυρίαρχων κάθε φορά έμφυλων προκαταλήψεων και στερεοτύπων.

Κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης της γλώσσας, ταυτίστηκε τελικά η αρσενική υποκειμενικότητα με την αντικειμενικότητα εν γένει και, όπως επισημαίνεται, οι γυναίκες έχουν αποκλειστεί σε μεγάλο βαθμό από την παραγωγή μορφών σκέψης, αλλά και εικόνων και συμβόλων, στο πλαίσιο των οποίων εκφράζεται και υλοποιείται η σκέψη. Κι οπωσδήποτε η γλωσσική διαφοροποίηση την οποία διαπιστώνουμε δεν ανάγεται στη φυσική βιολογική διαφοροποίηση μεταξύ των φύλων, αλλά στην έμφυλη διαφορά των κοινωνικών ρόλων που τους έχουν απονεμηθεί: της ισχύος και της δύναμης για τους άνδρες και της αδυναμίας και της υποβάθμισης για τις γυναίκες, σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας:

διαπροσωπικές σχέσεις, εργασιακές θέσεις, πολιτική κ.λπ. Με δυο λόγια τα κείμενα και οι σημασίες τους αντανακλούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, επηρεάζουν τη σκέψη και τη συμπεριφορά των αποδεκτριών/ών, εφόσον η ερμηνεία τους εξαρτάται από αντικειμενικά γνωρίσματα όπως το φύλο, το εισόδημα, η μόρφωση, το επάγγελμα κ.ά. κι έτσι αναπαράγουν αυτές τις συνθήκες. Συντηρούν δηλαδή κυριαρχικούς/ηγεμονικούς λόγους σχετικούς με τους ρόλους των ανδρών και των γυναικών στο εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο. Κι όπως υποστηρίζει η Κάμερον, η ανισότητα των φύλων διατηρείται μέσω του γλωσσικού νοήματος ως εξής: νομιμοποιούνται οι ασύμμετρες σχέσεις με το να παρουσιάζεται η κυριαρχία ως δικαιολογημένη, αποκρύπτεται το γεγονός της κυριαρχίας και φυσικοποιείται η κυριαρχία, παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό.

Οι νέες αντιλήψεις χάραξης γλωσσικής πολιτικής, η οποία λαμβάνει υπόψη τη διάσταση του φύλου, αποτελούν προϊόντα ερευνών (όπως αυτή του Καναδά 1987, της ΕΕ, 2012-2014 κ.λπ.), συνδέονται με το ζήτημα της έμφυλης δημοκρατίας και τα γλωσσικά δικαιώματα και έχουν οδηγήσει στην πιο ενδιαφέρουσα περίοδο των αγώνων κατά του γλωσσικού σεξισμού. Σήμερα βρίσκεται στην επικαιρότητα ο «Φεμινιστικός Γλωσσικός Σχεδιασμός» και στο πλαίσió του μπορεί να χρησιμοποιηθούν κυρίως τρεις διαφορετικές στρατηγικές για να γίνει η γλώσσα δίκαιη ως προς το φύλο και να αποφευχθούν οι επιζήμιες επιπτώσεις του γλωσσικού σεξισμού. Οι στρατηγικές αυτές είναι: 1. Η Εξουδετέρωση, 2. Η Θηλυκοποίηση, 3. Ο Συνδυασμός των δύο. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως σημείο εκκίνησης του «Φεμινιστικού Γλωσσικού Σχεδιασμού» το έτος 1987, όταν οι εκπρόσωποι του Καναδά και των Σκανδιναβικών Χωρών ζήτησαν από την UNESCO την αποδοχή του. Χρειάστηκαν όμως 11 χρόνια μέχρι την έκδοση των περίφημων κατευθυντηρίων γραμμών της, που τον περιλαμβάνουν. Το συγκεκριμένο έγγραφο αποτελεί μια εξαιρετική «καλή πρακτική», το πιο ευρέως αναγνωρισμένο διεθνές σχετικό πρότυπο. Και το ενδιαφέρον είναι ότι ξεκίνησε η υλοποίησή του με τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας σε εσωτερικά έγγραφα και δημοσιεύσεις της UNESCO. Επίσης επέδρασε στην έκδοση παρόμοιων κατευθυντηρίων γραμμών για δημοσιεύσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008), οι οποίες αναφέρονται σε όλες τις γλώσσες εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και οι οποίες εξειδικεύθηκαν το 2017 από το

EIGE στον γνωστό και στην Ελλάδα «Θησαυρό Γλώσσας», που δημιούργησε. Σε κάθε περίπτωση, η προσπάθεια έμφυλου εκδημοκρατισμού της γλώσσας που οφείλεται στον φεμινισμό συνοδεύτηκε και από αρνητικές αντιδράσεις, τόσο συλλογικές (ανώτατοι μορφωτικοί οργανισμοί), όσο και ατομικές, οι οποίες δεν προκλήθηκαν μόνον από την καινοτομία του, αλλά εξαρτήθηκαν και εξαρτώνται επίσης από ευρύτερες πεποιθήσεις και στάσεις απέναντι στα ζητήματα φύλου και αποδοχής της πατριαρχίας, όπως και σε αντιστάσεις κατά διαφόρων καινοτομιών άλλωστε.

Το ότι οι γλωσσικοί αρσενικοί τύποι χρησιμοποιούνται για να αντιπροσωπεύουν το σύνολο των ανθρώπινων όντων είναι σύμφωνο με την παραδοσιακή ιεραρχία των φύλων, η οποία παρέχει στους άνδρες περισσότερη δύναμη και υψηλότερη κοινωνική θέση από τις γυναίκες. Από αυτή την άποψη, υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της χρήσης γλωσσικών δομών με βάση το φύλο και της κατασκευής και εσωτερίκευσης του κοινωνικού φύλου. Συνεπάγεται ότι οι νόρμες, οι οποίες τυποποιούν αυτές τις δομές υποβιβάζουν τις γυναίκες σε μια αποκλίνουσα και υποδεέστερη θέση έναντι των ανδρών. Ωστόσο από τη στιγμή που σήμερα είναι δυνατόν, στη Δύση τουλάχιστον, οι γυναίκες και οι άνδρες να αναλαμβάνουν όλους τους κοινωνικούς ρόλους ισότιμα, επιβάλλεται αυτή η διαφορά στην προσβασιμότητα να μειωθεί και να προκύψουν πιο ισορροπημένες διανοητικές αναπαραστάσεις ως προς το φύλο. Έτσι θα επιτευχθεί η ορατότητα των γυναικών και η γνωστική διαθεσιμότητα των γυναικείων υποδειγμάτων, η οποία μπορεί να αποβεί κρίσιμη για τις γυναίκες σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. στην επιλογή προσωπικού), ενώ θα καταρρεύσουν επιχειρήματα κατά του ΦΓΣ, όπως το γνωστό και συχνά επαναλαμβανόμενο περί της υποτιθέμενης δυσκολίας κατανόησης κειμένων. Ταυτόχρονα από τη στιγμή που οι γυναίκες και οι άνδρες θα καταλαμβάνουν τους κοινωνικούς ρόλους ισότιμα, θα προκύψουν πιο ισορροπημένες διανοητικές αναπαραστάσεις ως προς το φύλο. Κυρίως όμως θα συμμετέχουν οι γυναίκες, και όχι μόνο, στη συμβολική κατασκευή του κόσμου. Όμως χρειάζεται προσοχή. Μία μεταρρύθμιση της γλώσσας από μόνη της δεν μπορεί να αλλάξει τις άμεσες έμφυλες σχέσεις, αν δεν αλλάξουν και μία σειρά άλλοι κοινωνικοί παράγοντες και δομές. Άρα η εξάλειψη του γλωσσικού σεξισμού εξαρτάται και από τις αλλαγές που θα σημειωθούν στο κοινωνικό, πολιτικοοικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο, οι οποίες θα

στοχεύουν στην εξάλειψη ευρύτερων σεξιστικών αντιλήψεων και πρακτικών. Έτσι ή αλλιώς δεν μπορεί να παραμένουμε αδρανείς. Η εμπειρία έχει δείξει πως, αν και η διαδικασία αλλαγής είναι συνήθως πέρα από τα όρια του συνειδητού, υπάρχει η δυνατότητα να προταθούν άμεσα αλλαγές, ιδιαίτερα στο πλαίσιο άσκησης γλωσσικής πολιτικής. Επιβάλλεται μάλιστα να αντισταθούμε στην άποψη που κυκλοφορεί, σύμφωνα με την οποία ο γλωσσικός σεξισμός αποτελεί ξεπερασμένο πρόβλημα. Το εάν η γλώσσα είναι σεξιστική αποτελεί σύμπτωμα, όχι την ίδια την ασθένεια. Για να αλλάξει, επιβάλλεται πριν από όλα να κατανοήσουμε τις βαρύτερες συνέπειες της έμφυλης διαίρεσης και ιεραρχίας σε κάθε πτυχή της ζωής των ανθρώπων.